



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۱۲/۲۷

بررسی میزان توسعه یافتگی شهر شیروان از لحاظ شاخص های خدمات شهری در مقایسه با دیگر شهرهای خراسان شمالی

مسعود الهی شیروان

مهندس عمران دانشگاه فردوسی مشهد؛ معاونت شهرسازی و زیربنای شهرداری شیروان

چکیده

پژوهش حاضر با روش شناسی «توصیفی - تحلیلی» با هدف ارزیابی میزان توسعه یافتگی ۲۲ شهر استان خراسان شمالی از لحاظ برخورداری از شاخص های خدمات شهری به انجام رسیده است. در این راستا ۱۰ نوع از خدمات شهری تحت عناوین تعداد کشتارگاه، تعداد ایستگاه های آتش نشانی، وسعت میدان میوه و تره بار (مترمربع)، تعداد خودرو حمل زباله، زباله حمل شده (تن)، وسعت فضای سبز شهری (هکتار)، وسعت پارک عمومی (هکتار)، وسعت آرامستان (هکتار)، تعداد اتوبوس های عمومی و تعداد تاکسی های شهری با توجه به داده های مندرج در آمارنامه کلی استان خراسان شمالی به سال ۱۳۹۴ انتخاب و مورد ارزیابی قرار گرفته است. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از مدل های ضریب آنتروپی شانون و مدل TOPSIS استفاده شده است. یافته های بدست آمده نشان می دهد که شهر های ایور و آوا با به ترتیب با ضرایب تقریباً برابر ۰/۹۹۷ در رتبه های اول و دوم قرار دارند. در رتبه سوم شهر درق با ضریب توسعه ۰/۸۴۶ قرار دارد. رتبه های چهارم و پنجم را شهرهای چناران شهر و اسفران، به خود اختصاص داده اند. شهر بجنورد به عنوان مرکز استان با ضریب ۰/۴۸۱ در رتبه هفتم قرار دارد. شهر شیروان نیز با ضریب ۰/۲۷۳ رتبه نهم را به خود اختصاص داده است. در مجموع ۲۲ شهر مورد مطالعه، شهر قوشخانه کمترین ضریب توسعه و رتبه ۲۲ را کسب کرده است.

کلمات کلیدی: توسعه شهری، توسعه یافتگی، خدمات شهری، رتبه بندی، شیروان



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱- بیان مسئله

هر جامعه ای در راه توسعه تلاش می کند. زیرا توسعه هدفی است که بالاتر از رشد بوده و مداومت در ارائه کیفیت های متنوع زندگی را مد نظر دارد و دارای ذاتی پیچیده و مبهم است (سرایبی و کمایی زاده، ۱۳۹۲: ۶۴). پیشرفت در جهت نیل به توسعه تمامی شاخص های زندگی را در سکونتگاه های انسانی در بر می گیرد و صرفاً موضوعی اقتصادی نیست. توسعه در واقع مفهومی است که می توان آن را در بهبود دراز مدت سلامتی، اجتماعی و اکولوژیکی جوامع انسانی که نمود بارز آن شهرها می باشد، جستجو کرد. بسیاری از جوامع به خصوص در کشورهای در حال توسعه به منظور تقویت پایه های توسعه و رفع و تعدیل عدم تعادل ها بیش از هر زمان دیگری، نیازمند برنامه ریزی و شناسایی امکانات و منابع بالقوه و بالفعل شان و در کنار آن آگاهی از میزان نابرابری های موجود در بین شاخص ها و نمایه گره های توسعه در مناطق تحت نفوذ خود می باشند (امانپور و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۷).

با این حال، با ورود به هزاره سوم تقریباً نیمی از جمعیت جهان در نواحی شهری ساکن خواهند بود، یعنی جاهایی که بیشترین منابع را مصرف و بیشترین ضایعات و آلودگیها را تولید می کنند. الگوهای موجود توسعه شهری و فعالیت های انسانی منجر به برهم خوردن نظم زیست محیطی شده است و بقایای نسل بشر و پایداری زندگی روی کره زمین را با تهدیدات جدی روبرو ساخته است. همچنین تمرکز نامعقول و نامتناسب در عرصه های زیستی، توسعه اقتصادی - اجتماعی نابرابر نواحی جغرافیایی را در پی خواهد داشت. موضوعی که بازتاب آن را در چشم انداز جغرافیایی شهرها و رشد ناهمگون آنها نیز میتوان یافت، که در بسیاری موارد در حال افزایش است. از آن جایی که یکی از اهداف توسعه پایدار، عدالت اجتماعی است و توزیع متناسب و بهینه خدمات شهری با توجه به جمعیت مورد نظر، یکی از راههای رسیدن به عدالت اجتماعی میباشد، بنابراین نخستین گام برای حل مشکلات ناشی از این عدم تعادل، شناخت دقیق و همه جانبه امکانات و توانایی های وضع موجود مناطق بویژه از نظر سطح توسعه و برخورداری است (مینایی و همکاران، ۱۳۹۲).

۲- مبانی نظری

توسعه شهری

توسعه جریانی چند بعدی است که در خود، تجدید سازمان و سمت گیری متفاوت کل نظام اقتصادی - اجتماعی را به همراه دارد (پاپلی یزدی، ۱۳۹۰: ۳۲). از دیدگاه دیگر توسعه مفهومی کیفی است و به وضعیتی اطلاق می شود که حداقل سه هدف یا شرط را محقق سازد: اول، امکان دسترسی بیشتر به کالاها و خدمات تداوم بخش زندگی انسانها؛ دوم، افزایش سطح زندگی و بهره مندی انسانها از مواهب مادی؛ و سوم، گسترش دامنه انتخاب، آزادی اندیشه ها و برابری افراد جامعه در برابر قانون (سپهر-دوست، ۱۳۸۸: ۷۰). با دگرگون شدن مفاهیم توسعه، نماگرها و شاخص های اندازه گیری آن نیز دستخوش دگرگونی شدند. پیش از سال های ۱۹۶۰-۱۹۵۰، بیشتر شاخص های اندازه گیری توسعه، رویکردی کمی داشتند و در واقع در این دوره، توسعه بیشتر بعنوان یک تغییر و تحول کمی ارزیابی می شد و ناهمسانی چشمگیری میان دو مفهوم رشد و توسعه در متون اقتصادی به چشم نمی خورد (فطرس، ۱۳۹۰: ۱۱۴).

از آن زمان تا کنون با توجه به تنوع مفاهیم و دیدگاهها در زمینه توسعه، نظریه ها و الگوهای متعددی درباره توسعه و توسعه-یافتگی مطرح شده و در هر دوره ای یک یا چند الگو به عنوان الگوی مسلط عمل کرده است. اگر مقوله توسعه را با دید جامع-تری بنگریم، می توان گفت در دهه ۱۹۵۰ الگوی رشد، در دهه ۱۹۶۰ الگوی ساختارگرا یا باز توزیع منابع، در دهه ۱۹۷۰ الگوی تامین نیازهای اساسی و از دهه ۱۹۸۰ به بعد الگوی توسعه پایدار به عنوان الگوی مسلط در ادبیات توسعه طی نیم قرن اخیر مطرح بودند (رضوانی، ۱۳۹۰: ۷۷).



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مقصود مطلوب توسعه، بهبود کیفیت زندگی همه است؛ بنابراین کوشش برای دستیابی به توسعه باید به شکلی باشد که منافع اکثریت مردم را در بر گیرد، در صورتی که بخش محدودی از جامعه از فرآیند توسعه که خود یک فرآیند تغییر مطلوب است بهره‌مند شوند نمی‌توان آن را توسعه نامید.

خدمات شهری

خدمت‌واژه پیچیده و دارای معنای مختلفی است و طیفی از خدمات شخصی تا خدمت به عنوان یک محصول را در برمی‌گیرد (Gronroos, 2000: 46). از دیدگاه سیمونز ویژگی‌های خدمات از دید صاحب‌نظران دارای چهار مشخصه عمده شامل: نامحسوس بودن، تفکیک‌ناپذیری، تغییرپذیری و فناپذیری می‌باشد (نوری کرمانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۸). اگر کالا و خدمات دریافت شده هم سطح انتظارات فرد ارزیابی شود، در فرد احساس رضایت ایجاد می‌شود. درجه رضایت به میزان فاصله سطح انتظارات و عملکرد عرضه‌کننده در غالب کیفیت کالا و خدمات مربوط می‌شود (Johns & Pine, 2002: 11). دستگاه اجرایی شهرداری با اعتقاد به خدمت‌رسانی بهتر و توجه به رضایت شهروندان، به دنبال یافتن راه‌های بهینه و مطلوب جهت استفاده از امکانات خدمات‌رسانی است (رستمی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۴).

تعادل فضایی یکی از شاخه‌های عدالت اجتماعی محسوب می‌شود که در زمینه خدمات شهری بیشتر کاربرد دارد و به تخصیص عادلانه هزینه‌های اجتماعی و برابری استفاده از ظرفیت‌های محلی می‌پردازد که یکی از اهداف مهم برنامه‌ریزان شهری محسوب می‌شود. این مفهوم با تضمین مساوی بودن فرصت‌ها و توزیع مکانی عملکردها بویژه در ارتباط با جمعیت نقاط مورد مطالعه و دسترسی مناسب به مراکز خدمات‌دهی و فعالیتی که نمود عینی و کالبدی آن را می‌توان در کاربری و سرانه‌های مختلف شهری دید ارتباط تنگاتنگی دارد. در این زمینه برخی تعادل فضایی را دسترسی برابر به تسهیلات عمومی تعریف نموده و معیار سنجش این تعادل هم، میزان فاصله از خدمات بوده است. علاوه بر این تالان و انسلیین معتقدند که برای تحلیل تعادل فضایی، باید بر مقایسه توزیع مکانی تسهیلات و خدمات عمومی با توزیع مکانی گروه‌های مختلف اقتصادی-اجتماعی تأکید بیشتری صورت بگیرد (داداش‌پور و رستمی، ۱۳۹۰: ۴).

از نظر گری توزیع فضایی متعادل خدمات شهری از مهمترین نشانه‌های عدالت اجتماعی در شهر به شمار می‌رود. عدالت اجتماعی در شهر یعنی تداوم حفظ منافع گروه‌های اجتماعی متفاوت بر اساس بهینه‌منابع شهری، درآمدها و هزینه‌ها (Gray, 2002: 51). هاروی نیز در این زمینه معتقد است مسئله مهم در توزیع عادلانه امکانات به عنوان راهبرد عدالت اجتماعی، چگونگی توزیع خدمات و توانایی‌ها بین نواحی شهری است (هاروی، ۱۳۷۹: ۹۸).

۱- قلمرو مکانی پژوهش

استان خراسان شمالی به مرکزیت شهر بجنورد در شمال شرق ایران است. بزرگترین شهر استان بجنورد است. این استان با مصوبه دولت در سال ۱۳۸۳ و پس از تقسیم استان خراسان به سه استان، ایجاد شد. اکثریت مردم خراسان شمالی شیعه هستند که شامل کردها، ترک‌ها و فارس‌های استان می‌باشند، اگرچه اقلیتی از اهل سنت (عموماً ترکمن) نیز در استان ساکن هستند. استان خراسان شمالی با مساحتی در حدود ۲۸۱۰۰ کیلومتر مربع از شمال به کشور ترکمنستان از شرق و جنوب به استان خراسان رضوی، از جنوب غربی به استان سمنان و از مغرب به استان گلستان محدود می‌شود. جمعیت آن ۸۱۱۵۷۲ نفر می‌باشد. بجنورد با جمعیت ۲۲۸۹۳۱ نفر، پرجمعیت‌ترین شهر استان خراسان شمالی است و پس از آن شهر شیروان با جمعیت ۸۲۶۸۹ نفر، پرجمعیت‌ترین شهر استان خراسان شمالی است.

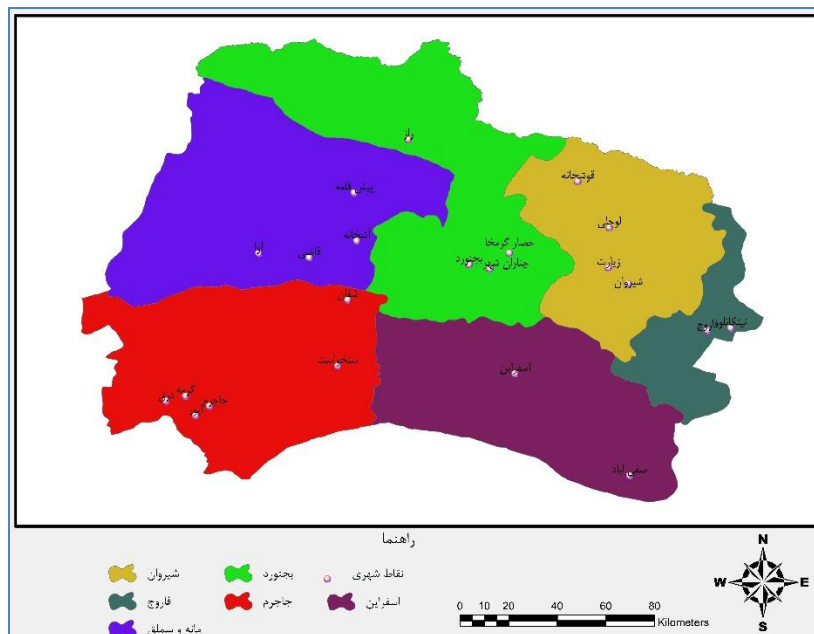


ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر



شهر شیروان

با توجه به تحقیق و کاوش در آثار باقی مانده در روستاها و آبادی های قدیمی، می توان گفت این منطقه قبل از اسلام مسکونی بوده و دارای قدمت طولانی است. مردم شیروان در سال ۳۱ هجری - در زمان خلافت عثمان - به اسلام روی آوردند. در دوران طاهریان و سامانیان، با اینکه ذکری از نام شیروان نیامده است، لیکن از بعضی فراین پیداست که این شهر به صورت قصبه ای پابرجا بوده است. سلطان محمود غزنوی در لشگرکشی خود به هندوستان، یک شبانه روز در حد فاصل ورگ - رزمغان توقف کرده بود، و این محل هنوز هم در میان مردم شیروان به تخت سلطان محمود معروف است. از نظر تاریخی، رونق شهر شیروان با دوره فرمانروایی خوارزمشاهیان مربوط است. این شهر در دوران حکومت قاجار یکی از مناطق مهم درگیری های حکام محلی بود. شهر شیروان در سال ۱۳۰۸ بر اثر زلزله به کلی ویران شد و پس از دوسال، بار دیگر با اسلوب جدید شهرسازی تجدید بنا شد.



شکل ۱: نقشه معرفی محدوده مورد مطالعه



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر



۱- روش تحقیق

هدف اصلی از انجام این تحقیق، در درجه اول بررسی میزان توسعه یافتگی شهر شیروان از لحاظ خدمات و عمران شهری و در درجه دوم مقایسه با شهرهای دیگر استان خراسان شمالی است. در این راستا براساس سالنامه آماری استان خراسان شمالی در سال ۱۳۹۴، تعداد ده شاخص مطابق با جدول شماره ۱، انتخاب شد.

جدول ۱: شاخص های عمران و خدمات شهری

ردیف	شاخص	ردیف	شاخص
۱	نسبت تعداد کشتارگاه به جمعیت	۶	وسعت فضای سبز شهری نسبت به جمعیت
۲	نسبت تعداد ایستگاه های آتش نشانی به جمعیت	۷	وسعت پارک های عمومی نسبت به جمعیت
۳	نسبت وسعت میدان میوه و تره بار به جمعیت	۸	وسعت آرامستان ها نسبت به جمعیت
۴	نسبت تعداد خودرو حمل زباله به جمعیت	۹	تعداد اتوبوس های عمومی نسبت به جمعیت
۵	معکوس زباله حمل شده نسبت به جمعیت	۱۰	تعداد ناکسی های شهری نسبت به جمعیت

مأخذ: سالنامه آماری استان خراسان شمالی، ۱۳۹۴

در ادامه پس از تعیین شاخص ها برای بررسی درجه توسعه یافتگی شهر شیروان و همچنین دیگر شهرها اطلاعات مربوط به هر شهر براساس سالنامه آماری سال ۱۳۹۴ استخراج شد. پس از استخراج شاخص ها و تشکیل تصمیم گیری با استفاده از ضریب آنتروپی شانون و مدل تاپسیس درجه توسعه یافتگی شهرها تحلیل شد. جدول شماره ۲، ماتریس تصمیم گیری و در واقع اطلاعات استخراج شده از سالنامه آماری را نشان می دهد.



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر



جدول ۲: ماتریس تصمیم گیری، اطلاعات مربوط به هر شهر براساس شاخص های عمران و خدمات شهری

شاخص گزینه	تعداد کشتارگاه	تعداد ایستگاه های آتش نشانی	وسعت میدان میوه و تره بار (مترمربع)	تعداد خودرو حمل زباله	زباله حمل شده (تن)	وسعت فضای سبز شهری (هکتار)	وسعت پارک عمومی (هکتار)	وسعت آرامستان (هکتار)	تعداد اتوبوس های عمومی	تعداد تاکسی های شهری
صفی آباد	0.0003	0.0003	0.0000	0.0003	685.4000	0.0003	0.0015	0.0003	0.0000	0.0009
اسفراین	0.0000	0.0000	0.1177	0.0002	2203.3333	0.0021	0.0014	0.0001	0.0000	0.0041
بجنورد	0.0000	0.0000	0.1399	0.0001	1907.7583	0.0010	0.0046	0.0000	0.0006	0.0037
راز	0.0000	0.0002	0.0000	0.0002	1257.2500	0.0048	0.0010	0.0004	0.0000	0.0030
شوقان	0.0000	0.0004	0.0000	0.0004	771.0000	0.0099	0.0013	0.0004	0.0000	0.0013
سنخواست	0.0000	0.0005	0.0000	0.0005	692.3333	0.0051	0.0012	0.0005	0.0000	0.0014
گرمه	0.0001	0.0002	0.0229	0.0001	1093.3000	0.0146	0.0032	0.0003	0.0000	0.0059
جاجرم	0.0001	0.0001	0.0000	0.0002	979.0000	0.0069	0.0015	0.0002	0.0000	0.0043
شیروان	0.0000	0.0000	0.0242	0.0000	1503.4364	0.0017	0.0007	0.0001	0.0000	0.0043
فاروج	0.0001	0.0001	0.0000	0.0002	1206.1000	0.0039	0.0033	0.0004	0.0000	0.0037
آشخانه	0.0000	0.0000	0.0000	0.0001	1004.1600	0.0004	0.0016	0.0003	0.0000	0.0262
پیش قلعه	0.0000	0.0005	0.0000	0.0005	1000.5000	0.0006	0.0050	0.0015	0.0000	0.0015
حصار گرمخان	0.0000	0.0007	0.0000	0.0007	999.3333	0.0072	0.0033	0.0013	0.0007	0.0020
قاضی	0.0000	0.0004	0.0000	0.0004	971.2000	0.0021	0.0021	0.0012	0.0000	0.0021
درق	0.0000	0.0002	0.0000	0.0002	2463.0000	0.0034	0.0010	0.0006	0.0000	0.0008
لوجلی	0.0000	0.0007	0.0000	0.0007	987.3333	0.0039	0.0020	0.0014	0.0000	0.0034
ایور	0.0000	0.0003	0.0000	0.0003	2662.6667	0.0055	0.0005	0.0005	0.0000	0.0005
تیتکانلو	0.0000	0.0003	0.0000	0.0003	1917.5000	0.0003	0.0008	0.0005	0.0000	0.0013



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

چناران	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	2253.3333	0.0003	0.0000	0.0006	0.0000	0.0009
شهر	0.0000	0.0002	0.0000	0.0002	1671.6000	0.0001	0.0000	0.0012	0.0000	0.0024
زیارت	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	664.0000	0.0000	0.0000	0.0020	0.0000	0.0010
قوشخانه	0.0000	0.0003	0.0000	0.0003	2662.0000	0.0001	0.0000	0.0005	0.0000	0.0008
آوا										

مأخذ: محاسبات نگارندگان براساس سالنامه آماری استان خراسان شمالی، ۱۳۹۴

۲- تجزیه و تحلیل

در بخش تجزیه و تحلیل اطلاعات ابتدا با استفاده از ضریب آنتروپی شانون، وزن نسبی هر یک از شاخص ها محاسبه شده است. روش آنتروپی یکی از روشهای تصمیم گیری چند شاخصه برای محاسبه وزن معیارها می باشد. در این روش نیازمند به ماتریس معیار-گزینه می باشد (جدول ۲). هر چه مقادیر اندازه گیری شده شاخصی به هم نزدیک باشند نشان دهنده آنست که گزینه های رقیب از نظر آن شاخص تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند. لذا نقش آن شاخص در تصمیم گیری باید به همان اندازه کاهش یابد. نتایج بررسی های انجام شده در این زمینه در جدول شماره ۳، نشان داده شده است.

جدول ۳: تعیین وزن نسبی شاخص ها

شاخص	وزن نسبی	شاخص	وزن نسبی
نسبت تعداد کشتارگاه به جمعیت	۰/۱۸۲	وسعت فضای سبز شهری نسبت به جمعیت	۰/۰۴۵
نسبت تعداد ایستگاه های آتش نشانی به جمعیت	۰/۰۴۶	وسعت پارک های عمومی نسبت به جمعیت	۰/۰۳۵
نسبت وسعت میدان میوه و تره بار به جمعیت	۰/۲۲۹	وسعت آرامستان ها نسبت به جمعیت	۰/۳۵۴
نسبت تعداد خودرو حمل زباله به جمعیت	۰/۰۳۴	تعداد اتوبوس های عمومی نسبت به جمعیت	۰/۲۷۹
معکوس زباله حمل شده نسبت به جمعیت	۰/۰۱۱	تعداد ناکسی های شهری نسبت به جمعیت	۰/۰۶۸

مأخذ: مطالعات نگارندگان

مطابق با جدول شماره ۳، شاخص وسعت آرامستان ها نسبت به جمعیت شهری، با وزن نسبی ۰/۳۵۴، بیشترین اهمیت را در توسعه یافتگی شهرها دارد. در درجه دوم شاخص تعداد اتوبوس های عمومی نسبت به جمعیت شهری با وزن نسبی ۰/۲۷۹ قرار دارد. شاخص نسبت وسعت میدان میوه و تره بار به جمعیت نیز در رتبه سوم قرار دارد. در رتبه های چهارم و پنجم نیز شاخص های نسبت تعداد کشتارگاه به جمعیت و نسبت تعداد تاکسی های شهری به جمعیت قرار دارند. در مجموع ده شاخص مورد مطالعه، شاخص معکوس زباله حمل شده نسبت به جمعیت با وزن نسبی ۰/۰۱۱ در رتبه دهم قرار دارد.

در مرحله دوم بعد از تعیین وزن نسبی شاخص ها، باید ضریب توسعه هر یک از شهرهای مورد مطالعه تعیین شود. در این راستا از مدل TOPSIS استفاده شده است. واژه TOPSIS مخفف Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution به معنی روشهای ترجیح براساس مشابهت به راه حل ایده آل است. این مدل توسط هوانگ و یون در سال ۱۹۸۱ پیشنهاد شد. در این روش m گزینه بوسیله n شاخص ارزیابی می شود. منطق اصولی این مدل راه حل ایده آل



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

(مثبت) و راه حل ایده آل منفی را تعریف می کند. راه حل ایده آل (مثبت) راه حلی است که معیار سود را افزایش و معیار هزینه را کاهش می دهد. گزینه بهینه، گزینه ای است که کمترین فاصله از راه حل ایده آل و در عین حال دورترین فاصله از راه حل ایده آل منفی دارد. به عبارتی در رتبه بندی گزینه ها به روش TOPSIS گزینه هایی که بیشترین تشابه را با راه حل ایده آل داشته باشند، رتبه بالاتری کسب می کنند. در پژوهش حاضر نتیجه بررسی ضریب توسعه یافتگی شهرها براساس شاخص های خدمات شهری در جدول شماره ۴، ارائه شده است.

جدول ۴: ضریب توسعه یافتگی شهرهای استان خراسان شمالی براساس شاخص های عمران و خدمات شهری

رتبه	ضریب توسعه یافتگی	نام شهر	رتبه	ضریب توسعه یافتگی	نام شهر
12	0.1135	گرمه	1	0.9977	ایور
13	0.0853	آشخانه	2	0.9976	آوا
14	0.0842	پیش قلعه	3	0.8461	درق
15	0.0839	حصار گرمخان	4	0.6973	چناران شهر
16	0.0803	لوجلی	5	0.6638	اسفراین
17	0.0778	جاجرم	6	0.4867	تیتکانلو
18	0.0756	قاضی	7	0.4811	بجنورد
19	0.0231	شوقان	8	0.3539	زیارت
20	0.0058	سنخواست	9	0.2736	شیروان
21	0.0043	صفی آباد	10	0.1714	راز
22	0.0000	قوشخانه	11	0.1525	فاروج

مأخذ: مطالعات نگارندگان

براساس جدول شماره ۴، شهر های ایور و آوا با به ترتیب با ضرایب تقریباً برابر ۰/۹۹۷ در رتبه های اول و دوم قرار دارند. در رتبه سوم شهر درق با ضریب توسعه ۰/۸۴۶ قرار دارد. رتبه های چهارم و پنجم را شهرهای چناران شهر و اسفران، به خود اختصاص داده اند. شهر بجنورد به عنوان مرکز استان با ضریب ۰/۴۸۱ در رتبه هفتم قرار دارد. شهر شیروان نیز با ضریب ۰/۲۷۳ رتبه نهم را به خود اختصاص داده است. در مجموع ۲۲ شهر مورد مطالعه، شهر قوشخانه کمترین ضریب توسعه و رتبه ۲۲ را کسب کرده است. همچنین شهرهای صفی آباد و سنخواست به ترتیب رتبه های ۲۱ و ۲۰ را دارند. در مجموع و براساس ضرایب توسعه شهرها می توان، این ۲۲ شهر را مطابق با جدول زیر در چهار گروه شامل شهرهای توسعه یافته، شهرهای با توسعه نسبی، شهرهای توسعه نیافته و شهرهای محروم طبقه بندی کرد. این طبقه بندی در جدول شماره ۵، نشان داده شده است.



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر



جدول ۵: طبقه بندی شهرهای استان خراسان شمالی براساس ضریب توسعه یافتگی شاخص های عمران و خدمات

شهری

نام شهر	تعداد شهر	حداقل و حداکثر ضریب توسعه	سطح توسعه
ایور آوا درق	۳	۰/۷۵-۱	توسعه یافته
چناران شهر اسفراین	۲	۰/۵-۰/۷۵	توسعه نسبی
تیتکانلو بجنورد زیارت شیروان	۴	۰/۲۵-۰/۵	کمتر توسعه یافته
راز فاروج گرمه آشخانه پیش قلعه حصار گرمخان لوجلی جاجرم قاضی شوقان سنخواست صفی آباد قوشخانه	۱۳	۰-۰/۲۵	محروم



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مطابق با جدول شماره ۵، بیست و دو شهر استان خراسان در چهار گروه توسعه یافته، توسعه نسبی، کمتر توسعه یافته و محروم طبقه بندی شده اند. در طبقه اول، شهرهای ایور، آوا و درق قرار دارند که جزء شهرهای توسعه یافته هستند. در طبقه دوم و در گروه شهرهای با توسعه نسبی، شهرهای چناران شهر و اسفراین قرار دارند. در گروه سوم و در مجموعه شهرهای کمتر توسعه یافته، شهرهای تیتکانلو، بجنورد، زیارت و شیروان قرار دارند. ۱۳ شهر دیگر استان مانند شهرها فاروج، آشخانه، پیش قلعه، جاجرم، قاضی، سنخواست و قوشخانه در گروه شهرهای محروم قرار دارند.

نتیجه گیری

در مطالعه حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی، قیاسی، شهرهای استان خراسان شمالی، براساس برخورداری از برخی شاخصها خدمات شهری (تعداد کشتارگاه، تعداد ایستگاه های آتش نشانی، وسعت میدان میوه و تره بار (مترمربع)، تعداد خودرو حمل زباله، زباله حمل شده (تن)، وسعت فضای سبز شهری (هکتار)، وسعت پارک عمومی (هکتار)، وسعت آرامستان (هکتار)، تعداد اتوبوس های عمومی و تعداد تاکسی های شهری) با توجه به داده های مندرج در آمارنامه کلی استان خراسان شمالی به سال ۱۳۹۴ انتخاب و با استفاده از روش های تصمیم گیری چندمعیاره (ضریب آنتروپی شانون و مدل تاپسیس) مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته و رتبه بندی و سطح بندی شدند. در واقع هدف اصلی از انجام این پژوهش مقایسه وضعیت شهر شیروان با دیگر شهرها بود.

نتایج پژوهش حاکی از آن است که شهر های ایور و آوا به ترتیب با ضرایب تقریباً برابر ۰/۹۹۷ در رتبه های اول و دوم قرار دارند. در رتبه سوم شهر درق با ضریب توسعه ۰/۸۴۶ قرار دارد. شهر بجنورد به عنوان مرکز استان با ضریب ۰/۴۸۱ در رتبه هفتم قرار دارد. شهر شیروان نیز با ضریب ۰/۲۷۳ رتبه نهم را به خود اختصاص داده است. براساس مطالعات انجام شده، شهرهای اسان مورد مطالعه در چهار گروه توسعه یافته، توسعه نسبی، کمتر توسعه یافته و محروم طبقه بندی شده اند. در این میان میزان توسعه یافتگی شهر شیروان در گروه شهرهای کمتر توسعه یافته است. در این گروه شهرهای تیتکانلو، بجنورد و زیارت نیز قرار دارند.

منابع

۱. امانپور، سعید؛ علیزاده، هادی و دامن باغ، صفیه. (زمستان ۱۳۹۲). ارزیابی میزان توسعه یافتگی شهرستان های استان کرمانشاه از لحاظ برخورداری از شاخص های خدمات شهری، آمایش محیط، دوره ۶، شماره ۲۳: صص: ۱۲۶-۱۰۵.
۲. پاپلی یزدی، محمد حسین و ابراهیمی، محمد امیر (بهار ۱۳۹۰). نظریه های توسعه روستایی، تهران، انتشارات سمت، چاپ ششم، تهران.
۳. داداشپور، هاشم، رستمی، فرامرز. (۱۳۹۰). بررسی و تحلیل نحوه توزیع خدمات عمومی شهری از دیدگاه عدالت فضایی، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره شانزدهم.
۴. رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۰). برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران، نشر قومس، چاپ چهارم.
۵. رستمی، محمدحسن، امان پور، سعید، کرمی، مهرا، و مراد رام نژاد، سیداله (۱۳۹۴). سنجش رضایت مندی شهروندان از عملکرد شهرداری در حوزه خدمات شهری، پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۶، شماره ۲۱، صص: ۳۵-۵۰.



ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۶. سرایی، محمدحسین و کمائی زاده، یعقوب (۱۳۹۲). تعیین درجه توسعه یافتگی شهرستان های استان یزد از لحاظ دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی با استفاده از مدل موریس، آمایش محیط، دوره ۶، شماره ۲۲، صص: ۶۳-۸۰.
۷. سپهردوست، حمید. (تابستان ۱۳۸۸). بررسی عملکرد دولت در توسع اقتصادی-اجتماعی روستاهای استان همدان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۲، صص ۸۵-۶۹؛
۸. فطرس، محمد حسن، نعمتی، مرتضی و اعظم اکبری شهرستانی، شاخص های توسعه انسانی ایران در سال ۲۰۱۰، مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی، سال بیست و پنجم، شماره ۸ (پیاپی ۲۸۴)، تابستان ۱۳۹۰، صص ۱۲۳-۱۱۰؛
۹. مینائی، فهیمه؛ حسینی، معصومه و فریدنیا، مهران. (۱۳۹۲). بررسی و رتبه بندی درجه توسعه یافتگی خدمات شهری (نمونه موردی: شهرستانهای استان خراسان شمالی)، اولین کنفرانس معماری و فضاهای شهری پایدار، مشهد، گروه پژوهش های کاربردی پرمان،
۱۰. نوری کرمانی، علی، رضایی، علی اکبر، و بالوش، مهین (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر اثربخشی دفاتر خدمات الکترونیک شهر در رضایتمندی شهروندان، مطالعات مدیریت شهری، سال ۴، شماره ۱۰، صص: ۶۵-۷۸.
۱۱. هاروی، دیوید. (۱۳۷۹). عدالت اجتماعی و شهر، ترجمه فرخ حسامیان، محمدرضا حائری و بهروز منادی زاده، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، وابسته به شهرداری تهران.
12. Gray, R., (2002), Social Accounting Project and Accounting Organization and Society Privileging Engagement, Imaging New Accounting Organizations and Society.
13. Gronroos, C. (2000). Service management and marketing: a customer relationship approval, second edition, John Wiley England.
14. Johns, N. & Pine, R. (2002). Consumer behavior in the citizen's service industry, Journal of Hospitality Management, 21, PP: 119-134.